

до прямої демократії на противагу складним механізмом репрезентативної. При цьому підкреслюється, що посилення популізму сьогодні є реакцією на трансформації соціально-політичних та соціокультурних реальностей, нові виклики, на які старі, «традиційні» політичні гравці не знаходять привабливих для виборців відповідей. Чимало дослідників погоджуються також на тому, що популізм має дуже багато варіантів, міцно пов'язаний зі специфікою різних національних політичних культур, відмінними політичними традиціями тощо.

Розвиток економіки країни в 40-і рр. минулого століття був обумовлений досить сприятливим для Аргентини економічною кон'єктурою. Латиноамериканісти відзначають, що динаміка формування аргентинського торгово-економічного потенціалу була найвищою на континенті.

Стрімка індустріалізація дозволила Аргентині не тільки зайняти провідні позиції за темпами економічного розвитку, але й радикально змінила соціальну структуру аргентинського суспільства. Кількісно зросла національна фінансово-промислова еліта, так само, як і кількість людей, задіяних у промисловості. Як і в багатьох інших країнах, таке швидке ростання робітників відбулося внаслідок зубожіння селян, які намагалися знайти роботу в промислових центрах країни.

Зміни у соціально-економічній сфері позначилися на співвідношенні політичних сил в Аргентині. До цього пріоритетні позиції займали так звані традиційні олігархії, які об'єдували великих землевласників та промисловців, що співпрацювали з британськими фінансово-промисловими колами. Проте з приходом влади Перона ця група вже не відповідала вимогам нової політичної ситуації. Відсутність розуміння цього чинника в політичному житті країни призвело до посилення позицій аргентинських радикалів, які стали піддавати критиці дії консерваторів, що перебували при владі, тим самим зміцнюючи власні позиції на політичній арені Аргентини.

Бібліографічні посилання

1. Баранов Н.А. Националистические аспекты популизма [Текст] / Н. А. Баранов. – Вильнюс : Слово, 1997. – № 3. – С. 23–32.
2. Баранов Н. А. Популизм и демагогия [Текст] / Н. А. Баранов // Человек, культура, общество : межвуз. сб. науч. тр. / отв. ред. Н.В. Дулина, И.А. Небыков ; Волгоград. гос. техн. ун-т. – Волгоград, 2005. – Вып. 3. – С. 100–108.
3. Бредіхін А. В. Перонизм: идеология и политика [Текст] / А. В. Бредіхін // Наука Релігія Суспільство. – Донецьк, 2004. – №2. – С. 8–15
4. Бредіхін А. В. Парадокс перонізму [Текст] / А. В. Бредіхін // Наука Релігія Суспільство. – Донецьк, 2004. – №1. – С. 18–25
5. Бредіхін А. В. Виникнення пероністського руху [Текст] /

А. В. Бредіхін // Наука Релігія Суспільство. – Донецьк, 2006. – №3. – С. 14–20

6. Бредіхін А. В. Вплив перонізму на відносини Аргентини зі США [Текст] / А. В. Бредіхін // Наука Релігія Суспільство. – Донецьк, 2006. – №2. – С. 69–75

7. Бредіхін А. В. Причины военного переворота 1943 г. в Аргентине [Текст] / А. В. Бредіхін // Наука Релігія Суспільство. – Донецьк, 2006. – №1. – С. 3–9

8. Визгунова Ю. И. Рабочий класс Латинской Америки. Каков он? [Текст] / Ю. И. Визгунова // Латинская Америка. – 1991. – №4. – С. 13–20

9. Ворожейкина Т. Е. Специфика гражданского общества в Аргентине [Текст] / Т. Е. Ворожейкина // МЭ и МО. – 1996. – №6.

10. История литератур Латинской Америки. XX век: 20-90-е годы : часть первая. [Текст] / отв. ред. В. Б. Земсков. – М. : ИМЛИ РАН. – 2004. – 580с.

11. Дейвикс К. Популизм [Электронный ресурс] / Криста Дейвикс. – Режим доступа : <http://www.gefter.ru/archive/6800> – Загл. с экрана.

12. Кириченко В. П. Досвід та результати економічного розвитку країн Латинської Америки у 90-ті роки ХХ ст. [Текст] / В. П. Кириченко // Економіка України. – 2003. – № 3. – С. 77–82.

13. Косеев И. Перонисты и государственный сектор в Аргентине. Эволюция концептуального подхода [Текст] / И. Косеев, И. Шереметьев // Латинская Америка, 1991. – №5. – С. 3–12.

14. Яковлев П. П. Выборы и политика в Аргентине [Текст] / П. П. Яковлев. – «Латинская Америка», 1989. – №5.

15. Jackson A. R. Peron era [Text] / Alexander Robert Jackson. – NY : Russell & Russell, 1965. – 239 p.

16. Vasconcelos I. Obras completas [Text] / I. Vasconcelos. – Vol. 2. – Mexico, 195., – P. 1206.

17. Fundamentos de la Doctrina Nacional Justicialista. Texto oficial [Text]. – Buenos Aires : Escudel Superioz de Conducer Politica, 1966. – 97p.

18. Betz H.-G. Radical Right-wing populism in Western Europe [Text] / Hans-George Betz. – London «Macmillan», 1994. – 226 p.

Киянка И. Б. Латиноамериканский популизм: случай аргентинского «перонизма».

Проанализировано проблему популизма и его феномен на Латиноамериканском континенте, в частности в Аргентине. Рассмотрены основные принципы «перонизма» и политику Х. Д. Перона.

Ключевые слова: популизм, популистские лозунги, перонизм, выборы.

Kiyanka I. Latin America populism: the case of Argentinean «peronism».

The problem of populism and its phenomena in Latin America continent, particularly in Argentina is analyzed. The main principles of «peronism» and the policy of J. D. Peron are examined.

Key words: populism, populist slogans, peronism, elections.

Надійшла до редколегії: 15.04.14 р.

УДК 811.111*27-021.143

Т. М. Козак

Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕОРІЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО ІМПЕРІАЛІЗМУ ЯК РЕКЦІЯ НА ГЛОБАЛЬНЕ ПОШИРЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Висвітлюється зміст теорії мовного імперіалізму, розкриваються політичні та соціально-економічні причини її виникнення. Наголошується об'єктивна закономірність затвердження та функціонування англійської мови як засобу міжнародного спілкування в умовах світової глобалізації. Глобальне поширення англійської мови сприймається неоднорідно в різних країнах. Концептуальною основою, яка б пояснила спротив поширенню англійської стала теорія лінгвістичного імперіалізму.

Ключові слова: англійська мова, мова міжнародного спілкування, лінгвістичний/мовний імперіалізм, глобалізація, засіб міжнародного спілкування, мовні права.

В останні десятиліття глобалізація світових відносин зумовила надзвичайно стрімкий розвиток інтернаціональних зв'язків у всіх сферах міжнародного життя – в політичній, соціально-економічній, гуманітарній та багатьох інших галузях. Водночас процеси глобалізації викликають значну активізацію людських стосунків, посилюють та урізноманітнюють комунікаційні контакти між представниками різних країн та народів за рахунок розвитку туризму, поглиблення культурних, наукових, спортивних зв'язків тощо.

Саме тому світова глобалізація закономірно актуалізує питання про необхідність та доцільність формування і запровадження всесвітньої мови міжнародного спілкування. Слід підкреслити, що на роль світового засобу міжнародного спілкування цілком закономірно претендує саме англійська мова. Як пише відомий британський лінгвіст Девід Кристал, «починаючи із 60-х років ХХ ст. поширення англійської як дійсно всесвітньої мови (що визнається практично всіма країнами) привело до того, що вона починає відігравати безпрецедентну роль в усьому світі» [1, с. 5].

Беззастережною є та обставина, що у період глобалізації світових відносин суттєво зростає значення політичних, економічних та культурних зв'язків між країнами, що потребує активізації мовних комунікацій між ними. Саме тому виникає та постійно актуалізується нагальна потреба у формуванні та запровадженні у практичний обіг засобів міжнародного спілкування, виробленні спільної мови інтернаціональної комунікації.

Однак затвердження англійської мови як інструменту інтернаціональної комунікації об'єктивно може призвести до збереження та поглиблення соціально-економічної, культурної та політичної нерівності країн та народів. Саме тому стрімке, а подекуди й досить агресивне планетарне поширення англійської мови як засобу міжнародної комунікації досить неоднозначно сприймається у різних країнах світу. Народи деяких країн (особливо тих, що відносно недавно здобули політичну незалежність) активно відстоюють право на використання та розвиток своїх національних мов, вбачаючи в них вирішальний фактор успішної реалізації свого державного суверенітету. Адже мова виступає не тільки як засіб міжособистісної комунікації, але й як символ національної ідентичності її носіїв, як основа збереження традицій та розвитку етнічної культури.

Водночас національна (особливо інтелектуальна) еліта новоутворених країн вважає, що глобальне поширення англійської мови створює реальну загрозу для функціонування їхніх рідних мов, витискаючи їх із планетарного культурного та лінгвістичного простору на цивілізаційне узбіччя. У деяких країнах поширення англійської мови зустрічає досить жорсткий опір націоналістів; навіть у Шотландії та Північній Ірландії націоналістична опозиція негативно ставиться до англійської мови.

Особливо гостре та навіть вороже заперечення процесів поширення англійської мови як засобу міжнародної комунікації демонструють народи тих суверенних країн, які у минулому були колоніями Британської імперії. У багатьох із цих країн велика частина населення й досі сприймає поширення англійської мови як некоректне нагадування з боку колишньої метрополії про їхнє колоніальне минуле. Відповідно і процес розповсюдження цієї мови трактується у якості інструменту новітнього імперіалістичного підкорення в умовах світової глобалізації. Адже ще в 1908 р. Махатма

Ганді досить категорично заявляв: «Дати масам знання англійської мови - значить, поневолити їх» [цит. за: 1, с. 186]. Ганді вважав, що знання англійської мови відриває індійців від їхніх національно-релігійних та культурних традицій, сприяє впровадженню в їхню свідомість шкідливих поглядів та небажаних побутових звичок.

Тому активне неприйняття англійської мови як засобу інтернаціональної комунікації розцінюється в деяких країнах як складова частина боротьби за національну самоідентифікацію, за незалежність та навіть за затвердження державного суверенітету. Так, наприклад, в Ірландії значна частина населення сприймає англійську мову як знаряддя британської окупації. Відомим є історичний факт, коли ще багато років назад на засіданні Ліги Націй депутат від Ірландії категорично відмовився виступати на англійській мові, хоча вона і була робочою мовою цієї міжнародної організації. Адже цей депутат розглядав англійську мову як інструмент імперіалістичного поневолення свого народу і тому відмовлявся говорити на ній.

Однак і деякі розвинуті європейські країни (зокрема - Німеччина та Франція) розцінюють глобальне поширення англійської мови як спробу обмежити світове значення та культурологічний вплив своїх власних національних мов. Так, наприклад, хоча французька мова і володіє статусом робочою у діяльності деяких міжнародних організацій, однак вона неухильно поступається місцем англійській. Причому особливо цей процес помітний саме у Європейському Союзі, країни якого у найбільшому ступені інтегровані у простір світової глобалізації. За авторитетним свідченням Д.Кристала, у кінці 1990-х років 99% європейських організацій, що були занесені у офіційний перелік міжнародних асоціацій, визнають своєю офіційною або робочою мовою саме англійську, у той час як французьку - 63%, а німецьку мову – лише 40 відсотків [1, с. 165].

У багатьох європейських народів викликає незадоволення той факт, що багато університетів у Старому Світі переведено на викладання англійською мовою. За законами Європейського Союзу, кожен громадянин країни-членів має право претендувати на працевлаштування у будь-якій державі ЄС. А це, в свою чергу, вимагає від громадян Євросоюзу володіння мовою міжнародного спілкування, якою і визнається англійська мова.

Отже, в умовах глобалізації відбувається своєрідна і досить гостра конкурентна боротьба мов у світовому лінгвістичному просторі, оскільки сфера їхнього застосування регламентується ринковими умовами у такому ж ступені, як і сфера торгівельно-виробничих відносин: попит породжує пропозицію, а світовий попит на англійську мову значно перевертує попит на інші мови.

Можна стверджувати, що на сучасному етапі світового розвитку різноманітні мови виступають у ролі специфічного товару, обсяги ринкового попиту на який визначаються його споживчими властивостями, тобто здатністю задовольняти різноманітні потреби її користувачів. Причому світове поширення англійської мови повинне створити та підтримувати стабільний попит на неї, що сприятиме її подальшому розповсюдженню.

Особливо гостре неприйняття англійської мови як мови загального користування спостерігається в деяких країнах Євросоюзу, у якому формально проголошено рівність мов всіх держав, що входять до його складу. Хоча цілком очевидно виглядає та обставина, що володіння тільки національними мовами деяких країн-членів ЄС (наприклад, естонською чи мальтійською)

не є прийнятним та достатнім для ефективного функціонування людини у просторі об'єднаної Європи. Адже (висловлюючись ринковою термінологією) різні національні мови володіють неоднаковим потенціалом конкурентноздатності і не здатні на рівноправних умовах суперничати з іншими мовами на світовому лінгвістичному ринку.

Отже, процес глобального поширення англійської мови як засобу міжнародного спілкування зовсім неоднозначно сприймається різними націями та країнами. Найбільш радикальний опір глобальному розповсюдженню англійської мови як засобу інтернаціональної комунікації набув концептуальної форми у відомій серед лінгвістів теорії «мовного імперіалізму».

Теорія «мовного імперіалізму» (або «лінгвіцизму») розглядає процес світового поширення англійської мови у соціально-політичному та економічному контекстах: прибічники концепції «мовного імперіалізму» вважають, що таким шляхом англосаксонські країни намагаються підсилити та закріпити своє глобальне світове домінування. Зауважимо, що у концептуальному відношенні теорія мовного імперіалізму виходить далеко за межі суто лінгвістичного контексту проблеми, залучаючи до сфери наукового обговорення соціально-політичні, економічні та культурологічні питання.

Одним із найбільш послідовних критиків мовно-культурного імперіалізму світове лінгвістичне товариство визнає англійського мовознавця Ричарда Філіпсона. Його загальновідома праця «Лінгвістичний імперіалізм» є найвпливовішим внеском у наукову розробку теорії мовного імперіалізму. Р.Філіпсон визначає сутність цього явища як «панування англійської мови, що утворилося та підтримується на основі встановлення ...культурної нерівності між англійською та іншими мовами» [2, с. 47]. Р.Філіпсон вважає, що цілеспрямоване поширення англійської мови на планетарному рівні виконує роль інструменту досягнення глобального у світі домінування англосаксонських країн (передусім – Сполучених Штатів Америки).

Грунтуючись на концептуальних поглядах Й. Галтунга, Р. Філіпсон розмежовує домінуючий на планеті центр (потужні західні країни та їхні політичні та економічні інтереси) і підпорядковану центру периферію (слаборозвинуті країни).

Одним із засобів підпорядкування периферії центру є нав'язування периферії цінностей культури центру – західної культури. Причому англійська мова відіграє роль головного засобу в культурному проникненні центру в межі периферії. За думкою Р. Філіпсона, домінантність англійської мови узаконюють за допомогою двох механізмів: «англоцентризму», тобто етноцентризму носіїв англійської мови, що полягає в оцінці інших національних культур на основі своїх власних стандартів та критеріїв, а також «професіоналізму», який передбачає визнання та певну ідеалізацію методико-методологічних технологій, що використовуються в процесах реалізації ELT (навчання англійської як другої або іноземної мови) [2, с. 47-48]. Причому Філіпсон стверджує, що як «англоцентризм», так і «професіоналізм» покликані легітимізувати нерівний розподіл політичних та економічних ресурсів між центральними англосаксонськими державами та країнами, що розташовані на периферії англосаксонності. За думкою Р.Філіпсона, просування англійської мови у світовий лінгвістичний простір відбувається виключно в інтересах Центру.

Аналогічних поглядів на проблему сучасного

англосаксонного імперіалізму додержується і британська дослідниця Т. Скутнабб-Кангас. Для характеристики лінгвістичного імперіалізму вона використовує термін «лінгвіцизм», який, за її думкою, уявляє собою певні «ідеології та структури, що використовуються для легітимізації, вдосконалення та відтворення нерівноправного розподілу влади та ресурсів (як матеріальних, так і нематеріальних) між групами, які визначаються на мовній основі» [3, с. 13].

Водночас Т. Скутнабб-Кангас пропонує використовувати у мовному науковому обігу таке поняття, як «лінгвістичні людські права», що означає суверенне право всіх народів та окремих людей вживати у спілкуванні з іншими людьми рідну мову.

Слід зауважити, що деякі науковці розглядають мовний імперіалізм як складову частину так званого «культурного імперіалізму» (термін було запропоновано в 1950-х роках французьким дослідником Ф. Фаном). Багато науковців вважають, що поширення та затвердження західної (переважно англосаксонської) культури можна розглядати як форму встановлення невоєнної гегемонії. Американський науковець Дж. Томлінсон вважає, що одним із суттєвіших культурних наслідків імперіалізму є мовна практика, а глобальне поширення західної культури у сучасному світі тлумачить як нову форму імперіалізму [4, с. 23-28]. Саме тому в багатьох країнах поширення західних культурних цінностей вважають імперіалістичним замахом на їхню національну і навіть цивілізаційну ідентичність.

Деякі мовознавці стверджують, що глобальне поширення англійської мови не тільки скорочує можливості розвитку інших мов, але й створює пряму загрозу самому їхньому існуванню. У багатьох колишніх колоніях в Азії та Африці поширена думка про те, що англійська мова є основною причиною «мовної смерті» у цих державах; інколи її навіть звинувачують у здійсненні «мовного геноциду». Наприклад, авторитетний американський лінгвіст Дж. Фішман вважає, що сучасні глобально домінуючі мови (в першу чергу – англійська) є «вбивцями інших мов» [7, с. 49], тобто вони зумовлюють маргіналізацію та поступове вимирання цих мов. За його думкою, відбувається заміщення англійською мовою багатьох малих мов, що призводить до їхнього поступового витіснення із світового лінгвістичного простору. Зауважимо, що у світі малих мов склалася досить загрозливе становище. Так, наприклад, М.Краусс вважає зовсім не виключеною таку ситуацію, коли «наступне століття (XXI-ше. – Т.К.) побачить смерть чи приреченість на зникнення 90% людських мов» [13, с. 7] на нашій планеті. Певною мірою відповідальність за наслідки цієї ймовірної лінгвістичної катастрофи можна покласти виключно на процес глобального поширення англійської мови. З цього приводу англійський лінгвіст Д. Греддол пише: «У 21 столітті відбуваються серйозні зміни в світовій ієрархії мов. Англійська досить рідка є основною або прямою причиною загибелі мов, але її важливість, її тісний зв'язок з соціально-економічними змінами, що відбуваються у країнах, що розвиваються, можуть зробити її мішенню для тих, хто виступає проти знищення культурного різноманіття, яке само по собі виключає зникнення мов. Було б не дивно, якщо б антианглійські рухи в усьому світі почали асоціювати із піднесенням ролі англійської мови» [12, с. 69]. Підтвердження справедливості цього висновку саме і виступає дискусія серед соціологів та мовознавців з приводу ролі англійської мови як знаряддя імперіалістичного неокolonіалізму.

Відомий лінгвіст А. Пеннікук також висловлює сумнівні відносно позитивної ролі світового поширення англійської мови [див.: 5].

Він розглядає цілеспрямований та керований процес розповсюдження знання англійської мови як продовження імперіалістичної політики колоніалізму. Але водночас він вважає занадто радикальними концептуальні погляди К. Філіпсона, який, за думкою Ф. Пеннікука, залишає за межами своєї наукової уваги мотивацію дій тих людей і народів, що добровільно обирають користування саме англійською мовою [6]. Адже на індивідуальному рівні володіння англійською мовою відкриває перед кожною людиною нові можливості, розширює її кругозір і сприяє більш ефективному задоволенню її актуальних потреб та повсякденних інтересів. Саме тому вивчення англійської мови так приваблює багатьох людей.

Слід також зауважити, що саме англійська мова необхідна кожній людині для оволодіння сучасними науковими знаннями та технологіями, для здобуття якісної професійної освіти та навіть для виконання своїх службових обов'язків. Разом з тим слід пам'ятати, що в сучасному інформаційному середовищі людина не може почуватися впевнено без знання англійської мови, адже навіть комп'ютерна термінологія побудована переважно саме на англомовній базисі.

Водночас необхідно звернути увагу на те, що у сучасному світовому науковому співтоваристві відбувається досить гостра дискусія довкола проблеми мовного імперіалізму (у контексті її екстраполяції на процес світового розповсюдження англійської мови). Цей факт переконливо свідчить про те, що концепція мовного імперіалізму в контексті поширення англійської мови як глобальної викликає певний інтерес у світового лінгвістичного співтовариства.

Досить велика група науковців взагалі заперечує імперіалістичний (у негативному розумінні цього визначення) характер поширення англійської мови як засобу інтернаціонального спілкування у період глобального розвитку людства. Особливо активне заперечення викликають звинувачення англійської мови у тому, що вона спричиняється до обмеження прав або навіть до зникнення мов малих етносів. Так, наприклад, англійський мовознавець А. Долбі пояснює загрозу зникнення малих мов не світовим домінантним становищем англійської, а розвитком великих централізованих політичних одиниць в сучасному людському суспільстві [8, с. 290-298].

А. Долбі також висловлює припущення, що основну загрозу для існування малих мов утворюють ідеологічні парадигми національних держав, що часто призводить до мовного націоналізму. В цих державах, як правило, підкреслюють необхідність етнічної та мовної єдності, що і призводить до витискання мов національних меншостей на узбіччя розвитку.

Аналогічної думки щодо захисту мовних прав народів притримується і відомий мовознавець М. Холбороу. Він вважає, що концепції такого захисту можуть бути використані місцевими елітами (особливо в країнах Африки та Східної Європі) як привід для обмеження мовних прав національних меншин [див.: 9]. Адже цілком зрозуміло, що мови (особливо ті, що мають державний статус) виступають зняряддям політичної влади. Адже мовний аспект відіграє вирішальну роль у проведенні пропаганди панівних (або таких, що прагнуть стати панівними) у певній державі політичних поглядів, у формуванні громадської думки і особливо - у діяльності

засобів масової інформації. Тому у багатьох країнах (передусім – пострадянських) володіння державною мовою є вирішальною передумовою при призначенні людини на адміністративні посади, або навіть при наданні їй певних політичних прав чи права громадянства.

У деяких країнах неоднозначне ставлення до англійської мови пояснюється тим, що нерівномірне володіння цією мовою у суспільстві може впливати на баланс влади між різними етнічними групами населення. Так, австралійський мовознавець А. Пеннікук стверджує, що така неоднозначна ситуація склалася в Малайзії, населення якої очікувало, що прийняття малайської мови як офіційної сприятиме підсиленню політичного та господарського впливу місцевої етнічної громади. Але дуже швидко з'ясувалося, що саме багатомовна компетентність китайців сприяє їхньому економічному успіху. У даний час у громадській думці Малайзії переважає думка про те, що недостатній доступ малайців до англійської мови перешкоджає молодим малайцям на шляху до життєвого успіху [6, с. 177].

Тому у багатьох країнах владні еліти небезпідставно побоюються, що зростання прихильності населення до англійської мови та процесам її поширення може призвести до непередбачуваних політичних наслідків, а також до порушення традиційних відносин у державі як у соціальному інституті. Адже ці відносини ґрунтуються на вже визначеній мовній основі.

Слід зауважити, що у більшості суверенних держав, які утворилися внаслідок розпаду Радянського Союзу та на його геополітичних уламках, відбувається цілеспрямоване витіснення російської мови національними мовами із практично всіх сфер суспільного життя. Однак внутрішньополітична лінгвістична стратегія цих новоутворених держав, спрямована на пріоритетне затвердження та поширення виключно національної мови, не залишає достатнього вільного місця для засвоєння населенням та розповсюдження у суспільстві іноземних мов (зокрема - англійської).

Отже, в цих державах ми спостерігаємо прояви саме того політико-лінгвістичного феномену, який А. Долбі визначає як «мовний націоналізм», що уявляє собою ідеологію і політику, спрямовану на затвердження монопольного пріоритету однієї національної мови за рахунок інших.

Водночас мова виступає ефективним зняряддям поширення гуманітарних цінностей, затвердження певного способу мислення та повсякденного людського життя. Тому після Другої світової війни, коли вплив Сполучених Штатів був поширений на розвиток практично всіх країн світу, англійська мова перетворилася на ефективний засіб глобального просування та пропаганди американського способу життя. Цей процес одержав назву «вестернізації» (хоча його і називали «західним впливом», однак він означав поширення саме американських цивілізаційних цінностей, тобто являє собою «американізацію»). Як писав з цього приводу Дж. Штайнер, «англійська мова діяла як свідчення американської могутності та англо-американських технологій і фінансів». Однак, продовжує Штайнер, світове поширення англійської мови не залишає «місця думкам про те, що англійська мова втілює в життя почуття надії. Весь світ є світом масового споживання, міжнародного обміну, мистецтва, конфлікту поколінь, технократії – все це прийшло в світ через англійську мову, через англійські вислови чи мовні навички» [11, с. 469].

У багатьох країнах відбувається своєрідна маркетингова кампанія, в ході якої англійська мова

рекламується як мова влади, засіб досягнення успіху і суспільного престижу. Як пише з цього приводу Р.Філіпсон, «глобальна мова розглядається як така, що «відкриває двері», а це, в свою чергу, підживлює попит на англійську мову. Цей попит відображає... надію, що досконале знання англійської мови приведе до процвітання та... гедонізму, до якого мають доступ лише привілейовані в цьому світі і який відтворюється в голлівудських фільмах, відео..., а також у рекламі, що виготовляється на замовлення транснаціональних корпорацій» [10, с. 102]. Реклама соціально-економічних та культурних досягнень західного світу значно підвищує привабливість вивчення англійської мови і водночас накидає людині певні життєві принципи, орієнтує її на дотримання конкретних етичних стандартів, формує її спосіб життя.

Отже, у суспільній свідомості багатьох народів світу цілеспрямовано формується переконання у тому, що знання англійської мови є певна передумова досягнення матеріального добробуту чи навіть багатства. Там чином створюється ілюзорне уявлення про те що, бідність може бути наслідком відсутності доступу народу або людини до міжнародної мови світової еліти.

Із цього твердження випливає той незаперечний факт, що англійська мова виступає як інструмент просування «вестернізованої» масової культури, західних цивілізаційно-культурних уніфікованих уявлень та соціально-політичних стандартів у світовий простір. Адже глобалізація світових відносин вимагає уніфікації основних параметрів розвитку всіх країн, що беруть участь у її процесах.

Однак агресивний наступ американізованої масової культури, нав'язування західних гуманітарних цінностей викликає у багатьох народів незадоволення та навіть спротив, оскільки вони вбачають у цьому загрозу своїм власним національним цінностям, релігійним та побутовим традиціям.

Особливо негативне ставлення до лінгвістичної інтервенції англійської мови виявляють народи, що належать до ісламського цивілізаційного кола. Адже політичні, культурні та побутові традиції цих народів різко відрізняються від західних стандартів суспільного життя. Тому вторгнення уніфікованих західних цінностей у сферу традиційних національних людських взаємовідносин викликає у багатьох народів світу не тільки пасивне незадоволення, але й активну протидію. Вони розглядають це як вияв імперіалістичної політики стосовно власних цивілізаційних цінностей.

Однак неприйняття цими народами західної культури поширюється і на процес розповсюдження англійської мови, який вони розцінюють як знаряддя імперіалістичної агресії, як загрозу власним цивілізаційним цінностям.

Водночас неприйняття англійської мови в деяких країнах світу пояснюється і причинами суто економічного походження. Серед багатьох суспільствознавців та лінгвістів у країнах, що розвиваються, досить поширеним є переконання у тому, що поширення англійської мови значно загострює проблему нерівності країн та окремих людей.

Вони вважають, що поширення англійської мови стимулюють та підтримують різнопланові міжнародні групи (зокрема – транснаціональні корпорації), які ставляться до неї як до інструменту колонізації і як до експортного товару. За їхньою думкою, саме поширення англійської мови здатне посилити розрив у можливості поліпшення життєвих можливостей між сільським та

міським населенням, розвинутими країнами і країнами, що розвиваються, а також між елітами і основними масами населення. Англійська мова дозволяє забезпечити якіснішу освіту для незначної меншості населення і в той же час перешкоджає взаємодії між наукою і суспільством, що гальмує розвиток та впровадження нових технологій [див.: 12, с. 36-38].

Слід також звернути увагу і на те, що опоненти поширення англійської мови як міжнародного засобу інтернаціональної комунікації апелюють і до такого аргументу, як формування нерівності різних народів у сфері інформаційних технологій. За їхньою думкою, англійська мова, її глобальне поширення сприяють поглибленню світової інформаційної нерівності. Адже в сучасних умовах інформація має статус високо ліквідного товару, тому попит на неї надзвичайно великий. Однак доступ до цього товару може бути обмежений саме лінгвістичними засобами. Так, Д.Греддол пише: «Інтернет – це не зовсім глобальний демократичний ресурс, як це про нього стверджують. Для людей в країнах, що розвиваються, доступ до знань є дорогою, проблематичною справою і зростає стурбованість, що нерівний доступ до інформаційних технологій буде створювати нові відмінності між бідними на інформацію і інформаційно багатими» [12, с. 79].

Однак поряд із матеріальними обмеженнями доступу до якісної інформації існують і перешкоди суто мовного порядку: адже користування ресурсами інформаційних мереж вимагає досить ґрунтовного знання англійської мови.

В цьому опоненти англійської мови також вбачають імперіалістичну сутність її поширення, оскільки вважають, що монопольне становище англійської мови у інформаційному просторі обмежує можливості застосування інших мов та підсилює інформаційну нерівність народів. Як писав з цього приводу Д. Греддол, «англійська мова бере непряму участь у реструктуризації нерівності в усьому світі, а також у зникненні менш поширених мов. Соціальні та політичні наслідки цих процесів непередбачувані: разом вони уявляють одну із багатьох проблем у довгостроковому прогнозуванні» [12, с. 98]. Враховуючи суто пропагандистський ефект заяв такого роду, можна стверджувати, що звинувачення англійської мови у причетності до консервації нерівності країн та народів у світі може значно збільшити число прихильників теорії мовного імперіалізму.

Однак закономірний розвиток багатограних світових міжнародних зв'язків в епоху глобалізації об'єктивно вимагає кардинальних змін у системі інтернаціональних комунікацій, формування її єдиної лінгвістичної основи. Тому надання англійській мові статусу світового засобу спілкування країн та народів практично не має більш-менш прийнятної альтернативи.

Таким чином, концепція мовного імперіалізму певною мірою розкриває соціально-політичне та економічне значення мов і владних відносин між носіями різних мов у межах загальносвітової глобальної системи. Критиці з позицій теорії лінгвістичного імперіалізму піддається перш за все процес поширення англійської мови як загальноновизнаного засобу міжнародного спілкування.

Бібліографічні посилання

1. Кристал Д. Английский язык как глобальный [Текст] / Дэвид Кристал ; пер. с англ. – М. : Издательство «Весь Мир», 2001. – 240 с.
2. Phillipson R. Linguistic Imperialism [Text] / Robert Phillipson. – Oxford: Oxford University Press, 1992. – 324 p.

3. Skutnabb-Kangas Tove. Multilingualism and education of minority children [Text] / Skutnabb-Kangas Tove. – L. : 1988. – 289 p.
4. Tomlinson J. Cultural Imperialism: A Critical Introduction [Text] / John Tomlinson. – Baltimore : The Johns Hopkins Press, 1991. – 312 p.
5. Pennycook A. D. English and the Discourses of Colonialism [Text] / A. D. Pennycook. – N.-Y. : 1998. – 186 p.
6. Pennycook A. The Cultural Politics of English as an International Language [Text] / Alastair Pennycook. – L. : Longman, 1994. – 446 p.
7. Fishman D. Can Threatened Language Be Saved? [Text] / D. Fishman. – Clevedon Multilingual Matters, 2000.
8. Dalby A. Language in Danger. The Loss of Linguistic Diversity and the Threat to Our Future [Text] / A. Dalby. – Columbia University, 2002. – 329 p.
9. Holborow M. The Politics of English [Text] / M. Holborow. – Sage, 1999.
10. Phillipson R. Linguistic Imperialism – African perspectives [Text] / Robert Phillipson // English Language Teaching Journal. – 1996. – 50 (2). – P. 160–67.
11. Steiner G. After Babel: Aspects of Language and Translation [Text] / G. Steiner. – Oxford University Press, 1975. – 520 p.
12. Graddol D. The Future of English: A guide to forecasting the popularity of the English language in the 21-st century [Text] / David Graddol. – The British Council, 1997. – 66 p.
13. Krauss M. The World's Language in Crisis [Text] / M. Krauss. – Language 60, 1992. – P. 4–10.

Козак Т. М. Теорія лінгвістического імперіалізма як реакція на глобальне розповсюдження англійського мови.

Глобальне розповсюдження англійського мови

воспринимается неоднозначно в разных странах. Концептуальной основой, которая бы объяснила сопротивление распространению английского стала теория лингвистического империализма. Сторонники этой теории считают, что через язык англосаксонские страны усиливают свое мировое доминирование. Английский выступает и инструментом проникновения в культуру, а потому рассматривается этносами, как попытка подавить их национальную идентичность.

Ключевые слова :англійський мови, мови міжнародного спілкування, лінгвістический/мовний імперіалізм, глобалізація, засіб міжнародного спілкування, мовні права.

Kozak T. The theory of linguistic imperialism as the reaction to global spread of English.

The Global Spread of English which is perceived quite differently in different countries is highlighted. The essence of resistance to the spread of English which has acquired the conceptual framework in the well-known theory of “Linguistic Imperialism” is revealed. The supporters of this theory consider that in this way Anglo-Saxon countries are trying to strengthen their world domination. It is emphasized that English, on the one hand, performs the functions of the means of international communication, whereas on the other, acts as the means of cultural penetration into civilizational environment of other languages.

Keywords: English, the language of international communication, linguistic imperialism/language imperialism, globalization, the means of international communication, linguistic rights.

Надійшла до редакції: 21.04.14 р.

УДК: 32: 008 (477)

В. В. Козьма

Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ

ДОБРОБУТ НАЦІЇ - КЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто особливості формування та функціонування середнього класу в Україні як одного з головних акторів на соціально-політичній сцені від успішної «гри» якого напряму залежить економічний розвиток та, відповідно, добробут всієї нації. Аналізується значимість середнього класу в процесі зниження соціальної напруги в суспільстві, його світоглядні та політичні орієнтири.

Ключові слова: клас, середній клас, добробут, стабільність, цінності.

Будь-яка політична сила що прагне прийти до влади в своїй передвиборчій програмі запевняє нас, виборців, що саме ця політична сила чи саме цей політик нарешті зможе забезпечити нам достойний рівень життя та добробут всієї нації. Відсіваючи зерно від полову спробуємо проаналізувати, а що саме може слугувати отим універсальним показником добробуту. Які об'єктивні критерії дають змогу визначати ступінь добробуту того чи іншого суспільства? Що саме може бути тим лакмусовим папірцем, який визначає зрілість так званої «держави добробуту» і чим саме багата така держава? На нашу думку, головним чинником, що може вказувати на багатство чи достаток нації є наявність в такому суспільстві широкої верстви заможних людей, мова йде про існування значної кількості середнього класу. «Саме велике зло вже відбулось, коли є бідні, яких потрібно захищати, і багаті, яких треба стримувати. Тільки у відношенні до людей з середнім достатком закони діють зі всією силою; вони в рівній мірі безсильні і проти скарбів багача і проти злиднів бідняка; перший їх обходить, другий від них вислизає; один рве павутиння, а другий через нього проходить».

Ось чому одна з самих важливих справ Уряду: попереджати надмірну нерівність станів, не віднімаючи при цьому багатств у їх власників, але позбавляючи всіх

інших можливості накопичувати багатства; не будувати притулки для бідних, але захистити громадян від можливості перетворення на бідняків» [3, с. 124].

У будь-якому суспільстві є багаті, бідні та середні, питання тільки в їх кількості. Сучасна схема класового поділу виглядає таким чином: 25% – багатих, 25% – бідних та 50% – середніх. Такий (чисто теоретичний) розподіл вказує на стабільний здоровий розвиток суспільства. Як правило, в розвинених країнах світу, відсоток середніх значно перевищує показник в п'ятдесят відсотків.

Аналізуючи роль та значення середнього класу в сучасному суспільстві, переважна більшість дослідників сходяться в оцінках його стабілізуючої функції. Наявність потужного середнього класу – основна гарантія стабільності суспільства і навпаки – його відсутність може бути показником потенційної напруги і, відповідно, таке суспільство більш вразливе. Соціальна нерівність, відсутність середнього класу, як правило, призводять до необхідності встановлення авторитарних режимів політичної влади, жорстких форм правління. Тоді як наявність сильного (економічно, та політично свідомого) середнього класу дає можливість проводити ліберальні та демократичні зміни в країні.

Про стабілізуючу роль середнього класу написано багато в західній соціально-філософській та